

Juhász Tibor

Lyukóvölgy

Éjjel esett, az aszfalt még nedves, a repedésekben és a kátyúkban olajfoltos pocsoltyák, az emberek kikerülik őket, de sokan nem néznek a lábuk elé, telefonjaikat nyomkodják, délelőtti teendőiken gondolkodnak, a legtöbben talán még félálomban vannak, belelépnek a vízbe, sietősen cipőikhez, nadrágszárukhoz kapnak, mintha lehetne változtatni a helyzeten. Beállok a büfé körül sorakozó emberek közé, félkörívben tömörülünk az ablakhoz, lehetetlen eldönteni, ki következik. Az eladó határozza meg a sorrendet, akit ismer, azt név szerint hívja. Mit kérsz, Pista, szól oda egy köpcös, svájcisapkás alaknak, ő azt mondja, körtét, kettőt, meg egy szendvicset is, szalámisat. Nyolc óra lesz, mire kérhetek, kávét szeretnék, egy cukorral, mondom a hölgynek. Arrébb húzódok, a láthatósági mellényt viselő közmunkások mellé, a műanyag poharat egy virágágyásba teszem, cigarettát sodrok. Bár nem ő az első, negyed hatkor Debrecenben már találkoztam hajléktalannal, mégis meglepődöm. Mikor átnyújtom a cigit, összeér a kezünk, áldjon az isten, mondja, nekem meg eszembe jut, hová megyek és miért.

A cigarettámat menet közben szívom el, a jegypénztárhoz indulok. A terem bal oldalánál kapok vonaljegyvet, jobboldalt egy stand, péksüteményeket, üdítőket, kávét lehet venni. Egy idős úr háborog, rosszul adtak vissza, állítja, az eladó egy pirszinges lány, huszonéves, elküldi az anyjába az öregget, az öreg meg őt, állnak egy kicsit egymással szemben, a lányon jobban látszik a sértettség, dühösen, szinte számonkérően néz rám. Mikor kifelé megy, a férfi arcát is látom, ideges, dörmög magában. Az aluljáróig mögötte haladok, lent felbátorodik, felém fordul, szidja a fiatalokat, meg az eladót, hogy milyen csúnya. Széttárom a karjaimat, és mielőtt még igenlő válasznak venné a reakciómat, meggyorsítom a lépteim. Mindkét villamos, az 1-es és a 2-es is elvisz az Újgyőri főtérig, ott kell átszállnom a 16-os buszra. Pár percnyi várakozás után felszállok a 2-esre, a Vasgyár felé megyek.

A legelső ajtónál állok, közvetlenül a vezető, egy telt, rövid hajú, napszemüveget viselő nő mögött, aki jókedvűen beszélget az elöl ülő férfiakkal. Az egyikük munkásruhában van – festékes zubbony, maszatos nadrág, munkavédelmi bakancs. A másik, az ablaknál ülő jó vágású, vállas, harmincas férfi nagydumás, folyamatosan viccelődik, a vezető meg röhög. Nem értem a poénokat, valami közös ismerősről lehet szó, későn kezdtem figyelni a történetre. A vállas férfi ölében egy fiú ül, mellére horgasztja az állát, néha felnéz, artikulálatlan hangokat

ad ki, ilyenkor a vállas szeretetteljesen megsimítja a fejét, mire a gyerek elmosolyodik. A Thököly utcán leszállnak, én és egy idős néni ülünk a helyükre, az asszony a szatyrait a lábam elé rakja, szigorúan rám néz, összefogja a csomagok fülét. Átadom a helyem egy hátizsákos öregasszonynak. A kutyát most veszem észre, hosszú fehér szőre van, mélyen ülő, bánatos fekete szemei. A gazdája egy kopaszodó, szőke hajú férfi, napszemüveget visel, akár a vezető. A Gyula utcánál leszáll, mikor a kedves, lágy tónusú női hang bemondja a megálló nevét, sötétkék botjával gyengéden megütögeti a kutya oldalát, az állat lomhán feltápászkodik, elindul. Innen számolva a második megálló az Újgyőri főtér.

A megállóból legtöbbször a buszállomáshoz sietnek, de sokan mennek a Vasas Művelődési Központ felé is. Odasétálok a kocsálláshoz, már ülnek ott páran. Negyedóra múlva indul a 16-os, a járat, ami Miskolc és Lyukóbánya összekötését biztosítja. Keserű szájjal gondolok a tegnapi esti riportra, amit az egyik legjelentősebb kereskedelmi csatornán láttam, a riporter egy Quimby-szám zongorakíséréte alatt mondta be, hogy naponta csak két busz megy Lyukóvölgybe. Itt van előttem a menetrend, óránként, főleg reggelente, több járat is indul. A mellettem ülő cigány asszonyra figyelek, meg a két gyerekére, egy kisfiú és egy kislány, az anyjuk cigizik, a gyerekek kíváncsian nézik őt. Én is sodrok egyet – ne legyen feltűnő, hogy hallgatózom.

Tizenkilencezer, ezt a számot mondogatja a nő, a földre köp, ennyit kaptam érte. Melyiket adtad be, kérdezi tőle a lánya, azt a vastagot, a keresztel, tudod, tizenkilencezret adtak, majd a jövő hónapban kiváltom, ezt már nem hagyom veszni, mint a múltkor, folytatja az asszony, és felsorolja, mire kellett a pénz, meg hogy mennyi ment el belőle. Nagy szatyraik vannak, kenyeret, felvágottat, bort látok a nejlonokban. Az anya a kijelzőre pillant, megnézi az időt, még hét perc, reméli, hogy nem az a sofőr lesz. És ha igen, kérdezi a kisfiút, az anya felpattan, akkor leszakítom a fejét, mondja hangosan, ha az lesz, akkor gyalog megyünk, majd biztos négyszáz forintokat fizetek azért a kurva jegyért, az már ezerkétszáz lenne hármunknak. A múltkor is lekurvázta az a kopasz sofőr, nem engedte fel a buszra, nagyon kellemes volt télen hazavánszorogni, pedig csak egy százas kellett a jegyhez, és nem engedte, egyszerűen nem engedett. Hátha a másik lesz, a szemüveges, mondja a kislány, az nem nézi, az rendes, felenged. Tizenkilencezret adtak érte, ismétli az anya, és mélyet szippant a cigarettájából. A lány figyel, adjál már, kéri. Mit cigizel annyit, nesze, itt van, nyújtja át a nő a szálat a kislányának. A kisfiú a közeledő 16-osra mutat. Úgy tűnik, ez jó sofőr, a hátsó ajtókat is kinyitja.

Középen, a forgó mögött ülök, figyelem az embereket. Néhányan politizálnak, szóba kerül a tegnapi riport is. Sokan fognak kenyeret, ásványvizet az ölükben, műanyag kannákat, sötét lötyy hullámszik bennük. Velem szemben egy cigány srác ül, kifejezéstelenül vizsgálhatja a nadrágját, majd az ablak felé fordul. A következő megállónál felszáll egy család, a szülők még fiatalok, a férfi inkább fiúnak tűnik, borostás az álla, kézfejen a pulóver uja alatt folytatódó tetoválás lángnyelvei, tarkón vágja a fiát, hogy ne szerencsétlenkedjen már annyit. A kislány kiveszi szájából a rágóját, hátrafelé menet az ülésbe keni. A nőn szakadt fekete dzseki, alatta fehér, csikos póló lehet, magához rántja a kislányt, hátrafelé tolja, a gyerek

nem akar menni, elől szeretne ülni. Nem tudom megállapítani, hogy az utasok közül ki az, aki nem Lyukóban lakik, hiszen járnak ide belvárosi telektulajdonosok is, gondolják az udvarokat, metszegetik a gyümölcsfákat. Egy fiatalasszony pokrócba pólyált kisbabát tart a kezében, mosolyogva néz a kicsire, gügyög. Két fiú nevet, közös ismerősükről beszélgetnek, hogy mennyire bénán felelt tegnap az iskolában. A leghátsó üléseket fiatalok foglalják el, hangoskodnak, röhögnek, az egyikőjük az ajtót rugdossa. A sofőr sűrűn néz a visszapillantóba, kíváncsi vagyok, mikor fog rájuk szólni. Szarkahegy, Anna bánya, Lyukóvölgy, folyamatosan szivárognak el az utasok. Ez körjárat, akik lekésték a város felé vivő buszt, felszállnak, felmennek egészen a hajdani bányaüzemig, hogy ne kelljen annyi ideig egyhelyben állni. Gulyakúton szállok le, a sofőr kiabál a fiúkra, mit csináltak, mondjátok már meg, hogy mit. Egy elektromos kerekesszékből szemüveges, színes kabátot viselő férfi bámul a nyitott ajtón át az utastérbe, ujjain gyűrűk, a kisujján karomszerű, fémes ékszer. A sofőr leszáll, egy kampós végű bottal pallót ránt ki a busz padlójából, a kerekesszékes felhajt rajta. Gyalogolok befelé a düledező házak közé a leszállókkal, és hallgatom, ahogy valaki énekel közülünk.

Az első lyukói látogatásaim alkalmával innen indulok. A buszmegállótól gyalogolok a Kishajtás dűlőig, ott megfordulok, és átsétálok Anna bányára, majd a Szarkahegyről elnevezett megállóhelyre. A Szarkahegy és a Torontáli utca sarkáról nyílik a Piros-Fehér Söröző, a Torontáli utca bérházai magasodnak fölé. A Görögszőlő utca elején igényes udvarok, családi házak szegélyezik az Őzugró dűlőbe torkolló betonutat – széles aszfaltszakasz vezet a völgybe, de az egykori bányásztemetőtől földbe süllyedt törmelékek, kavicsok, kisebb-nagyobb szemétkupacok tarkítják a helyenként erdei ösvényre emlékeztető dűlőt.

Beülök a Piros-Fehérbe, hallgatom a helyieket. A kiskocsmá önkiszolgáló sütődeként is működik, a kerthelyiségben baráti társaságok rendeznek összejöveteleket. A tulajdonos, egy fiatal fiú, szinte mindig feszült. A törzsvendégek kérdéseire idegesen válaszol, javarészt helyiek, legfőképpen idősek járnak ide, bizonyára százszor hallotta már a történeteiket. Egyszer pont akkor lépek be, amikor kávézik, egy presszót kérek, és ahogy hozzákezd a főzéshez, kiönti a cukrot. Hangosan káromkodik, mire a pultnál álldogáló, melegítőben lévő fogatlan öreg azt mondja, hogy nyugodjon le, nem kell mindig felcsattanni. A fiú erre ideges lesz, már hogyné kéne felcsattanni, kiment a cukor. Erre a férfi azt tanácsolja, igya meg a kávéját. A tulaj felordít, nem issza meg, mert vendég van, különben is, majd akkor fogyasztja el, amikor akarja. A melegítő megvakarja az állát, így nem lehet élni, mondja, mindig idegben, ki fog húlni, akkor meg azért leszel ideges. Közben elkészül a kávé, kint ülök le, bezárom magam mögött az ajtót, de még a kertben is hallom az ordibálást. Sokszor látok itt egy fiatal szőke lányt, aki jókedvűen beszélget a vendégekkel. A férfiaknak láthatóan tetszik a viselkedése, mert fizetnek neki, és biztatják, énekeljen. A lány mindig vidám, délelőtt tíz órakor már sörözik, azt mondja, igazuk van ezeknek, egyszer élünk. Néha látom másnaposan is, minden betérőnek elmeséli, mennyit ivott, és hogy ki kell józanodni, mert este megint buli lesz. A tulaj vele is ingerlékeny, de talán mélyebb kapcsolat szövődik közöttük, mert néha bizalmasan megérintik egymás

kezeit. Ilyenkor a férfi elcsöndesedik, és hallgatja, ahogy a lány egy Péterfy Borislágeret énekel.

Először azt remélem, ide járnak a lyukóiak is, de akárhányszor ülök be, nem találkozom velük. Járókelőket persze látni, de ők elkanyarodnak a Görögszőlő utcán Ózugró felé. A vendégek sem beszélnek róluk, ha egy szatyrokkal felpakolt fiúbanda elhalad a kapu előtt a közeli vastelep irányába, utánuk néznek, hóbörögnek kicsit, hogy milyenek a cigányok, aztán folytatják a beszélgetést vagy tovább olvassák az újságot. A tervem az, hogy lassan bejárom egész Lyukót, és a völgy feltérképezése közben kialakítok magamnak egy bázisvonalat, amire mindig visszatérek, és amihez majd viszonyítok – ez a Kishajtás dűlő és a Piros-Fehér közötti kacskaringós sáv. Így olyan térképet készíthetek a területről, amit a saját tapasztalataim rajzolnak, és bizonyára lesznek majd olyan emberek, akik felismerik az erre tébláboló idegent, és az idő elteltével megszokják annyira, hogy beszédbe elegyedjenek vele.

A túrák során betérek a kisebb leágazásokba is – aznap, mikor J.-vel először találkozom, egy Kishajtás dűlő felőli emelkedőt választok. A földben még látódnak a hajdani lépcsőfokok maradványai, egy idősebb férfi lépked felfelé. A lépcső elvadult telkek között fut, egy részük lakott, de a tulajdonosok nem fárasztják magukat azzal, hogy kitakarítsák az udvarokat vagy megmetsszék a gyümölcsfákat. Néhány helyen már csak gazok tartják a kerítést, az ágak szétválaszthatatlanul áthálózják a fémsodronyt. Az előttem lévő férfi lassan halad. Bal kezével a csomagját tartja, jobb kezében metszőollót fog, és azokat az ágakat vagdossa, amelyek egészen a feljáróig kinyúlnak. Élére vasalt nadrág van rajta, ing, kötött pulóver. Lassan felém fordul, meglepetten viszonozza a köszönésemet, P. Gy., mutatkozik be. Megállok mellette, hátrafordulok, nézem a tájat. Keres valakit, kérdezi. Egy miskolci ismerősöm ajánlotta ezt a helyet, azt mondta, nagyon szép, feltétlenül nézzem majd meg egyszer, és most úgy döntöttem, Lyukóban túrázom. Hát, van mit nézni, nem sok itt a fehér ember, a barátja nem említette, hogy mik történnék itt?

Erre lakik, érdeklődöm néhány percnyi szünet után. Nem, csak telke van Lyukóban, egyébként a belvárosban él. Gondoza, elfoglalja magát. Igaza van a barátomnak, a táj szép, de régen még szebb volt, tíz vagy tizenöt évvel ezelőtt még nem voltak ilyen torzók a kilátásban, mondta, és egy leromlott hétvégi házra mutatott, hogy az sem ilyen volt, gondolhatom. Ismerte a tulajdonosokat, meghaltak, a gyerekeket meg nem érdeklí az ilyesmi, különben sem járnának ide szívesen, meg minek is költsenek a házra, valaki gondol egyet, aztán feltöri, elvisz belőle minden használható dolgot. Innen egészen a bányaüzemig látni, mondja, és a 16-os autóbusz fordulóállomása felé mutat. Március vége van, itt-ott még fűtenek, lassan hajlongó füstcsíkok szállnak alattunk. Ha egyenesen megyek, akkor feljebb visszakanyarodhatok a Kishajtásra, ha pedig erre, amerre ő is, akkor Gulyakút felé vehetem az irányt. Az utóbbi mellett döntök, remélem, tudok vele beszélgetni egy kicsit.

Menjél vissza J., mindjárt megyek, kiáltja. Előttünk egy alacsony férfi áll, bárgyún mosolyog P. Gy.-re, engem végigmér, aztán megfordul, esetlenül futni kezd, a kapujában megáll, onnan bámul minket. Megvadultan ugatnak a kutyái,

alig hallom, mit mond az öreg, az alacsony férfit nézem, aki artikulálatlan hangokat hallat, talán ellenkezni akar, de végül visszamegy a házba. Kellemes túrázást, nyújt kezét P. Gy. A telke előtt állunk, a kapuról egy tábla lóg, rajta a neve és az elérhetőségei, hogy betörés vagy tűz esetén az alábbi számon lehet őt elérni. Elbúcsúzunk, kézfogas közben hátranézek. Az alacsony férfi a kapuban áll.

Egyedül haladok tovább. Az ösvény inkább egy kanyargós, ritkán használt csapás. Nem sokkal lejjebb meglepő látvány tárul elé. Hatalmas, krómozott szögesdrót tekereg az út mellett, kerítés gyanánt egy elhagyatott, gazzal felvert udvart vesz körbe. Az ágak és az indaszerű tekervények ölelésében egy sufniszerrű ház áll. A jelenség nem új, szögesdróttal, barikádokkal sokan védekeznek a betörések ellen, de a bokrok és fák között kúszó krómtüskék sokkal inkább a gyűlöletről tanúskodnak, és nem arról, hogy valaki a saját portáját védi (később megtudom, hogy egy jobboldali megmozdulás jegyében fektették le ezt a vastag pengefüggönyt, sőt találkozom olyanokkal is, akik úgy vélik, még ettől a megoldástól is durvább katonai akciókkal kell megmenteni Lyukót). Visszasétálok kicsit, keresek egy helyet, ahonnan nagyobb kilátás nyílik a völgyre. P. Gy.-vel ellentétben én nem tudom elképzelni, hogy a pusztulásra hagyatott hétvégi házak milyenek voltak régen. Ha rájuk nézek, törmelékeket, félbetört deszkákat, megrágott furnérlemezeket látok – nem a kertészkedő hajdani tulajdonosokat.

Egy szombaton újra elmegyek P. Gy. telkéhez. Mikor a kanyarba érek, ahol egy héttel korábban befordultam vele, meglátom J.-t. Az emelkedő felé fut, de ahogy észrevesz, megáll. Kapucnis pulóver van rajta meg egy foltos farmernadrág. Köszönök neki, ő csak bámul rám. Rezenéstelen, beesett arca kihangsúlyozza kemény vágású, vastag szemöldökét, és ettől szúrósabbnak tűnik a tekintete. Félek ettől az alacsony férfitől. Már vannak tapasztalataim a terepmunkával kapcsolatban, de korábban azt a várost jártam be újra és újra, ahol születtem. Ha a szegénység nem is, Lyukóvölgy idegen a számomra. Amikor beszédbe elegyedem az itteniekkel, nehezen találok a szavakat, olyan témákkal hozakodom elő, amikről azt gondolom, a lyukóiak szívesen beszélnek. Nem az itt lakókhöz, hanem a már meglévő tapasztalataimhoz alkalmazkodom, nem tudván, hogy ezzel kívülállásomat erősítem. Így csak hetekkel később jövök rá arra is, hogy az az acélosság, amit J. szemében látok, nem harag – bizalmatlanság.

Úgy döntök, nem Gulyakút irányába indulok, hanem felfelé, tovább az emelkedőn. Néhány lépés után megfordulok – J. utánam jön, de mikor ránézek, megáll. Ez többször is megismétlődik. Megszaporázom a lépteim, a legrosszabbra gondolok, itt tényleg az isten háta mögött vagyok, nemhogy a rendőrség, de még a mentő sem jön ki, ha mégis, akkor ráérősen hajtanak a sofőrök, véletlenül sem kapcsolják be a szirénát, mintha itt vademberek laknának, akik lerendezik egymás között a dolgokat, nekik meg csak a maradékot kell eltakarítani. Különben is, meg sem tudnám mondani, hol vagyok, nincsenek házszámok, a helyrajzi számok vannak felfestve a fészerszerű otthonok falaira vagy a kerítésekről lógó táblákra, de sokszor azok is hibásan. Próbálok lenyugodni és felmérni a helyzetet. Feljebb elkanyarodik az ösvény, a bokrok takarásába bújok, kinézek a levelek közül. J. a csapás közepén áll, kémleli a bozótot. Percekig figyelem, de úgy tűnik, nem vesz észre. Egyszer csak megfordul, és futni kezd. Kilépek a bozót taka-

rásából a Kishajtás dűlő felé. A szívem még mindig a torkomban dobog. Még sohasem követtek, vagy legalábbis nem tudtam róla. J. artikulálatlan beszédjéből, bicegős, esetlen mozgásából arra következtetek, hogy valamilyen fogyatékkal élő emberről van szó, aki talán ki sem mozdul, lehet, hogy P. Gy. a hétvégi látogatásai alkalmával idehozza neki az egész heti élelmiszert, és J. azon él, néha sétál egyet az emelkedőn, talán még a dűlőig is elmegy, de kétlem, hogy lemászna a dombról.

Az itteniek bizalmatlanságát későbbi látogatásaimon is megtapasztalom. Július első hetének szombatján Anna bányáról tartok Gulyakútra. Már nyári szünet van, az iskolások bicikliznek a földutakon, játszanak a bozótban, vagy a házak körül találnak valami elfoglaltságot. Nyolc-kilenc évesnek tűnő gyerekek párfós csapatokba verődve. Korábban esett, a gyerekek kerülgetik a pocsolját, egymást viszik a biciklívázon, és röhögnek, ha az egyikőjük lába vízbe ér. Négyfős csoport van előttem, körülbelül száz méterre. Hárman időközben szétszélednek, elhajtanak Gulyakút irányába, egy kis, vékony fiú viszont felém igyekszik. Figyeljen már ide, szólít meg, tudja-e, hol élnek a piráják? Tudtommal Dél-Amerikában, válaszolom. Itt akkor nem élnek? Azok milyen vadak már, lovalja bele magát a témába, az igaz, hogy lerágják a csontjairól az embert? Főleg akkor veszélyesek, ha rajban vannak, elszámolsz tízig, és már nincs is a manusból semmi, felelem. A kisfiúnak tetszik a dolog, bizonyára elképzeli, ahogy a piráják rátámadnak valakire, mert csipkedni kezdi a karját. Egy filmen látta, igaz-e, hogy olyan nagyra megnőnek, mint a bálna? Nemleges válaszom után arról érdeklődik, hogy melyiktől kell jobban félni, a cápától, ami csak akkor támad, ha éhes, meg ha fenyegetve érzi magát, vagy a pirájáktól? Mit szólnék hozzá, ha ez a zsák, mutatott egy bokrokra felaggatott, teletömött kukászsákra, dugig lenne ilyen mérges halakkal? Miközben azt felelem, hogy én egyikkel sem szeretnék találkozni, a szemben lévő ház körüli mozgásra figyelek.

Először egy nagydarab cigány asszony jön ki az udvarra, a lábával beletúr a fűbe, mintha keresne valamit, körbejárja a házat, aztán eltűnik az ajtóban. Hallom, ahogy egy nő felordít, na, majd én megkérdezem, ha te nem vagy rá képes. Egy papucsos, térdnadrágot és rózsaszín pólót viselő asszony jelenik meg, határozottan jön felénk. Megkérdezhetem, hogy maga kit keres, szólít meg, de olyan hangnemben, hogy érzem, nem tetszik neki a jelenlétem. Mondom az egyik informátorom nevét, vele fogok találkozni, meg hogy korábbi busszal jöttem, azért sétálok erre, hogy teljen az idő, csak közben megállított a fiú. Igen, kérdezi, aztán néz még egy darabig, vádlón, mintha valami rosszat mondtam volna. Visszamegy a házba, de ahogy belép az ajtón, hangosan, hogy én is halljam, elkiáltja magát, kíváncsi vagyok, ugyanezt mondja-e majd K.-nak is. Mingyá' itthon lesz, majd akkor lehet hazudozni. A kisfiú még beszélgetne, de nem akarom tovább fokozni az indulatokat. Kezet fogunk egymással, hogy hívják magát, érdeklődik. Mondom a nevem, és megkérdezem az övét. B.-nek, válaszolja a kisfiú egy ismert amerikai színész nevét.